

مدیریت راهبردی مساجد

تهیه و تدوین:

دکتر مهدی ناظمی

هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)

محمدتقی امینی

حمید شریفی زارچی

ویراستار:

فرهاد توسکی

انتشارات آثار فکر

تهران - ۱۳۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه	: ناظمی اردکانی، مهدی، ۱۳۳۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: مدیریت راهبردی مساجد
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات آثار فکر، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۸ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۹۲-۲۱-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبای مختصر
یادداشت	: فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
شناسه افزوده	: امینی، محمدتقی، ۱۳۶۱ -
شناسه افزوده	: شریفی زارچی، حمید، ۱۳۵۹ -
شناسه افزوده	: توسکی، فرهاد، ۱۳۴۱ -، ویراستار
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۷۸۳۶۰۲

مدیریت راهبردی مساجد

تألیف: دکتر مهدی ناظمی - دکتر محمدتقی امینی - حمید شریفی زارچی

ناشر: انتشارات آثار فکر

چاپ اول ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

صحافی: نشاط

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۹۲-۲۱-۵

● تهران: خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان وحید نظری - پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۱۶۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه	۹
<u>فصل اول: اهمیت مسجد</u>	<u>۱۳</u>
Error! Bookmark not defined.	تعریف مسجد
Error! Bookmark not defined.	مسجد در قرآن
Error! Bookmark not defined.	تعریف مسجد در قرآن
Error! Bookmark not defined.	تعریف مسجد از نظر پیامبر(ص)
Error! Bookmark not defined.	مسجد به عنوان یک سازمان داوطلبانه مذهبی
Error! Bookmark not defined.	تأثیر اسلام بر حیات مدنی مسلمانان
Error! Bookmark not defined.	اهمیت و نقش مسجد از دیدگاه اسلام
Error! Bookmark not defined.	کارکردهای مساجد در طول تاریخ
Error! Bookmark not defined.	مسجد و انقلاب اسلامی
فصل دوم: مدیریت در مسجد	۳۵
Error! Bookmark not defined.	اهمیت مدیریت مسجد
Error! Bookmark not defined.	مدیر مسجد
Error! Bookmark not defined.	نقش عامه مردم در اداره مساجد
Error! Bookmark not defined.	حاکم اسلامی و مدیریت مسجد
عزل و نصب ائمه جماعات مساجد از سوی حاکم اسلامی	۴۳
Error! Bookmark not defined.	دخالت حاکم اسلامی در امور و عنصر مصلحت
Error! Bookmark not defined.	نظام اسلامی و ساخت و ساز مساجد
Error! Bookmark not defined.	آثار مردمی بودن ساخت و ساز مساجد
Error! Bookmark not defined.	اقدامات نظام اسلامی برای بهینه سازی مساجد
Error! Bookmark not defined.	نظام اسلامی و مدیریت مساجد
Error! Bookmark not defined.	فواید مدیریت مردمی مساجد
Error! Bookmark not defined.	برخی از نواقص مدیریت مساجد و راههای از بین بردن آن

Error! Bookmark not defined.	شیوه برخورد با متولیان مساجد
Error! Bookmark not defined.	نظام اسلامی و عزل و نصب ائمه جماعات مساجد
Error! Bookmark not defined.	آثار مثبت گزینش ائمه جماعات از سوی مردم
Error! Bookmark not defined.	استقلال حوزه‌های علمیه و تعیین ائمه جماعات مساجد از سوی نظام
فصل سوم: وضعیت موجود مساجد در کشور	۵۵
Error! Bookmark not defined.	ویژگیهای مساجد ایران
Error! Bookmark not defined.	نقش مساجد ایران در تحولات قرن اخیر
Error! Bookmark not defined.	آسیب شناسی (بررسی وضع موجود)
Error! Bookmark not defined.	اطلس مساجد کشور
۶۰.....	توصیف و آسیب شناسی توزیع مساجد در کشور
۶۱.....	حسینیه‌ها و اماکن عزاداری
۶۷.....	آسیب شناسی توزیع فعالیت‌های اصلی مساجد میان دستگاههای فرهنگی
۶۹.....	عناوین فعالیت‌های نهادها و سازمانهای مرتبط با مسجد
۷۲.....	کارکردها و وظایف مشترک دستگاههای فرهنگی
۷۵.....	علت وضعیت موجود
فصل چهارم: طرحهای راهبردی دستگاههای فرهنگی برای توسعه مساجد کشور	۷۷
۷۷.....	مقدمه
۷۹.....	طرح راهبردی مساجد، ستاد عالی کانونهای فرهنگی، هنری مساجد
۸۰.....	الف) برنامه‌های کوتاه مدت
۸۲.....	ب) برنامه‌های بلند مدت
۸۲.....	برنامه‌های راهبردی ویژه اعتلای مساجد
۸۴.....	طرح جامع راهبردی مساجد دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی
۸۴.....	مأموریت کلی
۸۵.....	اهداف کیفی
۸۵.....	اهداف کمی
۸۵.....	رویکرد کلی
۸۶.....	راهبردها
۸۶.....	راهبرد اصلی
۸۷.....	راهبرد پشتیبانی
۸۸.....	ساختار کلان نظام مدیریت و تقسیم کار ملی
۸۹.....	نمودار ساختار کلان نظام مدیریت توسعه مسجد

۹۴ اقدامات اساسی
۹۸ طرح راهبردی مساجد، مرکز رسیدگی به امور مساجد
۹۹ هدف
۹۹ اهمیت موضوع
۱۰۰ راهبردها و دیدگاه‌های حاکم بر تهیه سند و چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۰۶ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی جمهوری اسلامی ایران
۱۰۶ چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
۱۰۶ ضرورت تدوین راهکارهای تحقق اهداف سند چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۰۶ موارد شایان توجه در تنظیم سند چشم انداز و مسئولیتهای متوجه مساجد
۱۰۷ آسیبها و چالشهای موجود در امور مساجد ایران
۱۱۰ راهکارهای برون رفت از آسیبها چالشهای موجود مساجد و توسعه کمی و کیفی آن
۱۱۲ چشم انداز مساجد جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
۱۱۴ راهبردهای ذیل اهداف مربوط به امور فرهنگی چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۱۴ راهبردهای ذیل اهداف مربوط به امور اجتماعی چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۱۵ راهبردهای ذیل اهداف مربوط به منابع انسانی چشم انداز بیست ساله مساجد
..... راهبردهای ذیل اهداف مربوط به امور مدیریت کلان بر مساجد در چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۱۵ مساجد
۱۱۵ راهبردهای ذیل اهداف مربوط به امور مدیریت در مساجد در چشم انداز بیست ساله مساجد
..... راهبردهای ذیل اهداف مربوط به امور ساختمانی، معماری و تأسیساتی در چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۱۶ مساجد
۱۱۶ راهبردهای ذیل اهداف مربوط به امور مالی چشم انداز بیست ساله مساجد
..... راهکارهای مربوط به امور فرهنگی ذیل اهداف و راهبردهای ذیربط در سند چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۱۷ مساجد
..... راهکارهای مربوط به امور اجتماعی ذیل اهداف و راهبردهای ذیربط در سند چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۱۸ مساجد
..... راهکارهای مربوط به منابع انسانی ذیل اهداف و راهبردهای ذیربط در سند چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۱۹ مساجد
..... راهکارهای مربوط به امور مدیریت کلان بر مساجد ذیل اهداف و راهبردهای ذیربط در سند چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۲۰ چشم انداز بیست ساله مساجد
..... راهکارهای مربوط به امور مدیریت در مساجد ذیل اهداف و راهبردهای ذیربط در سند چشم انداز بیست ساله مساجد
۱۲۱ مساجد

راهکارهای مربوط به امور ساختمانی، معماری و تأسیساتی ذیل اهداف و راهبردهای ذریبط در	
سند چشم انداز بیست ساله مساجد	۱۲۲
راهکارهای مربوط به امور مالی ذیل اهداف و راهبردهای ذریبط در سند چشم انداز بیست	
ساله مساجد	۱۲۳
منابع و مدارک مورد استفاده در دستیابی به سند چشم انداز بیست ساله مساجد	۱۲۳
جایگاه شورای سیاستگذاری مساجد	۱۲۵
طرح راهبردی مساجد، سازمان اوقاف و امور خیریه و سازمان تبلیغات اسلامی	۱۲۸
اهداف	۱۲۹
چارچوب نظری طرح	۱۲۹
قلمروی طرح	۱۳۹
تعاریف و اصطلاحات	۱۳۹
کارکردهای مسجد	۱۴۰
وضع موجود مدیریت مساجد کشور	۱۴۱
مدیریت مطلوب بر مساجد	۱۴۲
مدیریت مطلوب در مسجد	۱۴۵
ارکان و مدیریت مسجد و ویژگیهای آنان	۱۴۹
نهادهای و دستگاههای دارای نقش در مدیریت مساجد	۱۵۵
نهادهای و دستگاههای پشتیبان مساجد	۱۵۹
شورای داوری	۱۵۹
رویکردهای سه گانه در طراحی نظام مدیریت مساجد کشور	۱۶۰
رویکرد اول: ایجاد سازمان امور مساجد کشور به صورت یک نهاد مستقل	۱۶۱
رویکرد دوم: حفظ و اصلاح نسبی بدون هیچ تغییری در وضع موجود اداره مساجد	۱۶۲
رویکرد سوم: اصلاح، ساماندهی و تعیین مسئولیت و تعریف وظیفه مشخص برای افراد، نهادها	
و دستگاههای ذی نقش و مؤثر در مدیریت مساجد	۱۷۰
آمایش، مکان یابی و ساماندهی عمران و تأسیسات مساجد	۱۷۲
اهمیت ساخت و عمران مساجد	۱۷۲
معماری مساجد	۱۷۵
آراستن مسجد و آذین بندی	۱۷۶
تصویرگری	۱۷۷
دسته بندی مساجد	۱۸۵
آمایش مساجد	۱۸۶

۱۸۹ جایگاه مسجد در طبقه بندی کاربری فضاهای شهری
۱۹۰ اصول مکان یابی مساجد
۱۹۲ معیارهای مکان یابی در طرح های شهری
۱۹۳ برآورد سرانه مسجد مورد نیاز
۱۹۵ فضاهای تشکیل دهنده اجزای مسجد
۱۹۷ فرآیند اداری و اجرایی ساخت مساجد
۲۰۳ فصل پنجم: هم اندیشی توسعه مدیریت راهبردی مساجد
۲۰۳ اهم مباحث مطروحه در نشستها
۲۰۷ نشست اول
۲۱۸ نشست دوم
۲۳۱ نشست سوم
۲۴۱ نشست چهارم
۲۴۷ منابع:

مقدمه

مسجد از محوری‌ترین نهادهای دینی است. تحول در نظام آموزش و پرورش در کشور مستلزم آن است که نقش این نهاد اصیل و جامع دینی به درستی و خوبی تعریف شود. برای این منظور باید کارکردهای آموزش زندگی و تربیت انسانها، به درستی، برای مسجد و نهادهای پیرامونی آن تعیین گردد.

قدم اول برای شکل‌دهی و مهندسی جایگاه مدیریت راهبردی مجموعه نهادهای فرهنگی دینی به صورت یک نظام جامع، بررسی و مطالعه کامل پیرامون آنها می‌باشد. تاکنون سهم اندکی از تلاشهای کارشناسی، سیاستگذاری و طراحی انجام شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی و دیگر ارگانهای تصمیم‌گیرنده کشور، به اعتلاء جایگاه و عملکرد نهادهای فرهنگی دینی از جمله مسجد، تخصیص یافته است.

تعیین چگونگی مدیریت راهبردی نهادهای دینی، بخصوص مساجد، از موضوعات پیچیده‌ای است که به سهولت، دست‌یافتنی نیست. وجود انواع نهادهای دینی، مستلزم این است که به مدیریت راهبردی هر یک از این نهادها، به صورت خاص پرداخته شود. هرچند که می‌توان گفت که در مدیریت راهبردی این نهاد، وجوه مشترک زیادی وجود دارد.

این مهم، همچنان در آغاز راه است. تلاشهای علمی انجام شده، نتوانسته‌اند درخصوص روش‌شناسی مدیریت راهبردی نهادهای دینی و بخصوص مسجد، پاسخی مناسب بیابد. پرسش اساسی این است که آیا با الگوی مدیریت راهبردی که محور آن اقتصاد و سود و زیان است، می‌توان نهادهای دینی را مدیریت کرد؟ آیا الگوی تدوین راهبرد^۱، پاسخگوی مدیران راهبردی نهادهای دینی، چون مسجد نیز می‌باشد؟ آیا راهبردهای تهاجمی، تدافعی، کاوشی و همکاری، راهبردهایی هستند که در الگوی

مدیریت راهبردی نهادهای دینی کاربرد مناسبی داشته باشند؟ تلاش علمی پیش‌رو، در پنج فصل تدوین، تنظیم و ارائه می‌شود:

۱- فصل اول: اهمیت مسجد

۲- فصل دوم: مدیریت در مسجد

۳- فصل سوم: وضعیت موجود مساجد کشور

۴- فصل چهارم: طرحهای راهبردی دستگاههای فرهنگی برای توسعه مساجد

۵- فصل پنجم: هم‌اندیشی توسعه مدیریت راهبردی مساجد

در فصل اول و دوم مباحث مربوط به جایگاه مسجد و کارکردهای حیاتی آن در جامعه‌سازی اسلامی مرور شده و معیارهایی که در مدیریت مسجد باید مورد توجه خدمتگزاران این جایگاه والای اجتماعی و فرهنگی و سیاسی قرار گیرد با بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی برشمرده شده است.

شناخت وضعیت موجود مساجد کشور از نظر کمی و کیفی موضوع مهمی است که در فصل سوم به آن پرداخته شده است. تاکنون آمار و اطلاعات کاملی از تعداد و ترکیب و امکانات و نیروی انسانی و عملکرد مساجد در کشور، جمع‌آوری و تنظیم و تدوین و ارائه نشده است. اطلس مساجد کشور با استفاده از آمار و اطلاعات موجود ارائه شده و ضعفها و کاستیهای مربوطه، مورد اشاره قرار گرفته است.

در فصل چهارم، طرحهای راهبردی توسعه مساجد تهیه شده توسط سازمان اوقاف و امور خیریه و سازمان تبلیغات اسلامی، ستاد عالی کانونهای فرهنگی، هنری مساجد، کمیسیون فرهنگی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی و مرکز رسیدگی به امور مساجد آمده است.

دستگاههای فرهنگی دینی کشور نسبت به رفع ضعفهای موجود در مدیریت کلان مساجد کشور، تلاشهایی را سامان داده‌اند و در جهت تهیه طرحهای راهبردی با رویکردی آرمانگرایانه و رسیدن به مساجد طراز انقلاب اسلامی، مطالبات و بررسیهای مؤثری کرده‌اند. هر یک از این دستگاهها به موجب تجربه و وظایف و مسئولیتهای مصوب خود به طرحهای راهبردی مختلفی رسیده‌اند.

بدیهی است طرحهای جامعی که باید فعالیت‌های همه دستگاههای فرهنگی کشور را در حوزه مسجد سامان دهد، می‌تواند منتج از بررسی چنین طرحهایی باشد.

شورای مدیریت کلان دستگاههای فرهنگی شورای عالی انقلاب فرهنگی وظیفه دارد با بهره‌گیری از تلاشهای کاشناسی و پژوهشی انجام شده نسبت به تدوین طرح جامع و تعیین الزامات ساماندهی فعالیتهای حوزه مسجد اقدام نموده و پس از تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی به اجرا گذاشته شود.

لازم به ذکر است که شورای عالی انقلاب فرهنگی تاکنون مصوباتی درخصوص نماز و مسجد داشته است که در این مرحله نیز با ساماندهی دستگاههای فرهنگی انجام تقسیم کار ملی در میان آنها، زمینه‌های لازم برای رسیدن به وضعیت مطلوب مساجد کشور فراهم خواهد شد.

امید است مباحث تدوین شده مورد بهره‌برداری قرار گیرد. از همه صاحب‌نظران و بخصوص کارشناسان و مدیران دستگاههای فرهنگی خدمتگزار مسجد، انتظار می‌رود نسبت به اصلاح و تکمیل این مجموعه راهنمایی و مساعدت نمایند.

